

KINO TARJIMASI MISOLIDA AUDIOVIZUAL TARJIMANI O'QISHNING INTEGRATIV MODEL. (O'ZBEK VA INGLIZ TILLARI MISOLIDA)

Odilov E'zozbek Komil o'g'li

*Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat
o'zbek tili va adabiyoti universiteti magistranti
ezozbeck97@gmail.com*

Annotatsiya: Audiovizual tarjima, ya'ni kino va televidenie asarlarini tarjima qilish, zamonaviy tarjima faoliyatining muhim bir qismidir. Bu jarayon nafaqat matnni tarjima qilish, balki vizual va akustik elementlarni ham hisobga olishni talab etadi. Kino tarjimasi, asosan, ikki asosiy usulda amalga oshiriladi: subtitrlar va dubbing. Har ikkala usul ham o'ziga xos afzalliklari va kamchiliklariga ega. Ushbu maqolada kino tarjimasi misolida audiovizual tarjimani o'qishning integrativ modeli ko'rib chiqiladi. Bu model o'z ichiga til, madaniyat, kontekst va vizual elementlarni o'zaro bog'laydigan kompleks jarayonni oladi.

Kalit so'zlar: audiovizual tarjima, film, televidenie, asarlar, madaniyat, til, muloqot, vizual tasvirlar.

Аннотация: Аудиовизуальный перевод, то есть перевод кино- и телепроизведений, является важной частью современной переводческой деятельности. Этот процесс требует не только перевода текста, но также визуальных и акустических элементов. Перевод фильмов в основном осуществляется двумя основными способами: субтитрованием и дубляжом. Оба метода имеют свои преимущества и недостатки. В данной статье рассматривается интегративная модель чтения аудиовизуального перевода на примере киноперевода. Эта модель включает в себя сложный процесс, который связывает язык, культуру, контекст и визуальные элементы.

Ключевые слова: аудиовизуальный перевод, кино, телевидение, произведения, культура, язык, коммуникация, визуальные образы.

Abstract: Audiovisual translation, i.e. translation of film and television works, is an important part of modern translation activity. This process requires not only the translation of the text, but also the visual and acoustic elements. Film translation is mainly done in two main ways: subtitling and dubbing. Both methods have their own advantages and disadvantages. This article examines an integrative model of audiovisual translation reading using the example of film translation. This model involves a complex process that interlinks language, culture, context, and visual elements.

Keywords: audiovisual translation, film, television, works, culture, language, communication, visual images.

KIRISH

O'zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidentining 2012 yil 10 dekabrda «Chet tillarni organish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi PQ-1875-son qarori chet tilini o'quv fan sifatida boshlangich talim tarkibidan to'liq o'rin egallashi, chet tillarni organishga qiziqishni kuchaytirish va xalqning o'rtacha malumot darajasini oshirish, umumiy madaniyatga talabning oshishi, xalqaro va madaniyatlararo hamkorlikka tayyorgarlikni shakllantirish kabi istiqboldagi vazifalarni amalga oshirishni ko'zda tutadi. Shundan kelib chiqib, hozirda chet tili o'qitish metodikasiga yaqin bo'lgan fanlarda erishilgan yutuqlar xorijiy til talimi metodikasida tubdan burilish yasalishiga olib kelmoqda. Chet tilning jamiyatdagi maqomi o'zgardi, uning funksiyalari kengayib bormoqda, buni kasbga tayyorlash jarayonida ham kuzatish mumkin.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tarjima uzoq yillardan buyon butun dunyo xalqlari madaniyati va tarixida shakllanib, yillar davomida rivojlanib kelayotgan ijodiy faoliyat turlaridan biri hisoblanadi. Bir tildagi tushuncha yoki iborani boshqa bir tilga tarjima qilish orqali insonlar o'zaro fikr almashib, boshqa xalq madaniyati, urf-odat va ananalari bilan tanishadi. Tarjima orqali dunyo davlatlari ortasida ozaro iqtisodiy, siyosiy, madaniy hamkorlik aloqalari shakllandi. Bu esa oz navbatida davlatlarning har tomonlama rivojlanishiga zamin yaratdi. Shu sababli tarjima va tarjimonlik bugungi kunda nihoyatda katta ahamiyatga ega. Audiovizual tarjimaga o'rgatish o'quvchilarni ko'p qirrali kasbiy faoliyatni amalga oshirishga tayyorlashdir. Kasbiy faoliyatning bu turi aniq o'ziga xos xususiyatga ega, u tarjimaning an'anaviy tipologiyasida oraliq o'rinni egallaydi, tarjimaning badiiy va maxsus va publitsistik turlarining xususiyatlariga ega. Audiovizual tarjima jarayonida ham og'zaki, ham yozma tarjima turlarining xususiyatlari mavjud, shuning uchun audiovizual tarjimon o'z kasbiy faoliyatining adekvat natijasiga erishish uchun nutq faoliyatining barcha turlaridan: og'zaki va yozma ravishda foydalanadi. unga professional tarjima qobiliyatlarining maxsus to'plami. Audiovizual tarjimoni kasbiy faoliyat nuqtai nazaridan ko'rib chiqish muayyan vositalar yordamida aniqroq yoki oraliq natijalarga erishishga qaratilgan bir qator mutaxassisliklarni aniqlash imkonini beradi. Audiovizual tarjimaning birligi - bu nutq hodisasi bilan bog'liq bo'lgan, lekin izomorf bo'lmagan kino hodisasi yoki o'yin hodisasi (sahnasi), chunki film hodisasi doirasida nutq va og'zaki komponentlar printsipial jihatdan yo'q bo'lishi mumkin. Kasbiy faoliyat sifatida audiovizual tarjimaning ob'ekti va predmeti audiovizual nutq bo'lib, uning tizimli xususiyatlari vizualga nisbatan og'zaki komponentning subordinatsiyali roli, kognitiv xarakterdagi ekstralingvistik cheklovlar mavjudligi (yuzning vizual sinxronizatsiyasi). tarjimon uchun majburiy bo'lgan iboralar, subtitrlarda o'qish tezligi talabi), manba va tarjima asarining hissiy, janr va syujet ekvivalentligini ta'minlashning ustuvor ahamiyati va

bevosita semantik ekvivalentlikning subordinal ahamiyati. Buning asosiy lingvistik tizim xususiyatlaridan biri nutq - soxta og'zakilik. Audiovizual tarjima bo'yicha o'qitishni modellashtirishga bunday yondashuv audiovizual tarjimonning asosiy kompetensiyalarini va ularning tarkibiy qismlarini bosqichma-bosqich shakllantirishda samarali bo'lib, audiovizual nutqni tushunish va talqin qilish bosqichiga, uning janr turlariga alohida e'tibor beradi.[5]

Audiovizual tarjima, asosan, film va televidenie asarlarini boshqa tillarga o'zgartirish jarayonidir. Bu jarayon, ko'pincha, madaniy kontekstni, tilning nozikliklarini va vizual tasvirlarni hisobga olishni talab qiladi. Tarjima jarayonida tarjimon nafaqat so'zlarni, balki ularning ma'nosini, hissiyotini va madaniy kontekstini ham o'z ichiga olishi kerak. Bu, ayniqsa, kino tarjimasi uchun juda muhimdir, chunki filmda ko'rsatilgan vizual va akustik elementlar ko'pincha hikoyaning mohiyatini belgilaydi. Kino tarjimasi, shuningdek, global madaniyat va kommunikatsiya jarayonlarida muhim rol o'ynaydi. U turli madaniyatlarda o'rtasida ko'prik vazifasini bajaradi va xalqaro miqyosda film va televidenie asarlarini tomoshabinlarga yetkazadi. Bu jarayon, shuningdek, madaniy almashuvni rag'batlantiradi va turli xalqlar o'rtasida tushunishni oshiradi.[2]

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Integrativ model, audiovizual tarjimani o'qish jarayonida bir nechta asosiy komponentlarni o'z ichiga oladi. Tarjima jarayonida tilning o'ziga xos xususiyatlari, grammatik qoidalari va leksik elementlari hisobga olinadi. Tarjimon, o'z navbatida, asl matnning ma'nosini to'g'ri ifodalash uchun tilni to'g'ri tanlashi kerak. Har bir til o'ziga xos madaniyatga ega. Tarjimon, madaniy kontekstni hisobga olgan holda, asl matndagi madaniy elementlarni to'g'ri tarjima qilishi zarur. Bu, masalan, an'analar, urf-odatlar va ijtimoiy normalarni o'z ichiga oladi. Tarjima jarayonida kontekst, ya'ni matnning joylashuvi va vaziyatni hisobga olish muhimdir. Tarjimon, asl matnning kontekstini tushunib, uni to'g'ri tarjima qilishi kerak. Kino tarjimasi jarayonida vizual elementlar, ya'ni sahnalar, obrazlar va ranglar ham muhim ahamiyatga ega. Tarjimon, vizual tasvirlarni hisobga olib, matnni to'g'ri ifodalashi kerak. Kino asarlarida ovoz, musiqa va ovoz effektlari ham muhim rol o'ynaydi. Tarjimon, akustik elementlarni hisobga olib, matnni to'g'ri ifodalashi zarur. Kino tarjimasi jarayonida integrativ modelni qo'llash, tarjimonning ishini yanada samarali va sifatli qiladi. Masalan, ingliz tilidagi bir filmni o'zbek tiliga tarjima qilish jarayonida, tarjimon quyidagi bosqichlarni amalga oshirishi kerak. Tarjimon, avvalambor, asl matnni tahlil qilishi zarur. Bu bosqichda, u filmning syujetini, personajlarini, dialoglarini va vizual elementlarini o'rganadi. Tarjimon, filmda ko'rsatilgan madaniy elementlarni aniqlashi va ularni o'zbek madaniyatiga mos ravishda tarjima qilishi kerak. Masalan, agar filmda ingliz tilida "Thanksgiving" bayrami haqida so'z borsa, tarjimon bu bayramni o'zbek madaniyatida qanday ifodalashni o'ylab ko'rishi kerak. Tarjimon, filmning

kontekstini hisobga olib, dialoglarni va sahnalarni to'g'ri tarjima qilishi zarur. Bu, masalan, personajlarning hissiyotlarini va ularning o'zaro munosabatlarini tushunishni talab qiladi. Tarjimon, filmning vizual va akustik elementlarini hisobga olib, matnni to'g'ri ifodalashi kerak. Masalan, agar sahnada dramatik musiqa yangrayotgan bo'lsa, tarjimon bu hissiyotlarni matnda aks ettirishi zarur. Tarjimon, yuqoridagi barcha bosqichlarni hisobga olib, asl matnni o'zbek tiliga tarjima qiladi. Bu jarayonda, u o'zbek tilining grammatik qoidalarini va leksik elementlarini to'g'ri qo'llashi kerak. Tarjima jarayoni tugagach, tarjimon natijani tahlil qilishi zarur. Bu bosqichda, u tarjimaning sifatini, to'g'riligini va madaniy mosligini baholaydi.[1]

O'zbek va ingliz tillari o'rtasidagi kino tarjimasi jarayonida integrativ modelni qo'llash, tarjimonning ishini yanada samarali qiladi. Masalan, ingliz tilidagi "The Pursuit of Happiness" filmida, asosiy qahramonning qiyinchiliklari va orzulari haqida so'z boradi. Tarjimon, bu filmni o'zbek tiliga tarjima qilishda, quyidagi jihatlarni hisobga olishi kerak. Ingliz tilidagi dialoglar va iboralar o'zbek tiliga to'g'ri tarjima qilinishi zarur. Masalan, "I just want to be happy" iborasi o'zbek tilida "Men faqat baxtli bo'lishni xohlayman" deb tarjima qilinishi mumkin. Filmda ko'rsatilgan madaniy elementlar, masalan, Amerika madaniyatidagi "American Dream" tushunchasi, o'zbek madaniyatida qanday ifodalashni talab qiladi. Tarjimon, bu tushunchani o'zbek madaniyatiga mos ravishda tarjima qilishi kerak. Filmning konteksti, ya'ni qahramonning hayoti va qiyinchiliklari, tarjimon tomonidan hisobga olinishi zarur. Bu, masalan, qahramonning hissiyotlarini va ularning o'zaro munosabatlarini tushunishni talab qiladi. Filmda ko'rsatilgan sahnalar va obrazlar, tarjimaning to'g'riligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Tarjimon, vizual tasvirlarni hisobga olib, matnni to'g'ri ifodalashi kerak. Filmda yangrayotgan musiqa va ovoz effektlari, qahramonning hissiyotlarini aks ettirishda muhim ahamiyatga ega. Tarjimon, akustik elementlarni hisobga olib, matnni to'g'ri ifodalashi zarur.[4]

XULOSA

Kino tarjimasi misolida audiovizual tarjimani o'qishning integrativ modeli, tarjimonning ishini yanada samarali va sifatli qiladi. Bu model, til, madaniyat, kontekst, vizual va akustik elementlarni o'zaro bog'laydigan kompleks jarayonni o'z ichiga oladi. Tarjimon, ushbu komponentlarni hisobga olib, asl matnni to'g'ri va madaniy jihatdan mos ravishda tarjima qilishi zarur. O'zbek va ingliz tillari o'rtasidagi kino tarjimasi jarayonida integrativ modelni qo'llash, madaniy almashuvni rag'batlantiradi va xalqaro miqyosda tushunishni oshiradi. Bu esa, o'z navbatida, global madaniyat va kommunikatsiya jarayonlarida muhim rol o'ynaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Baker, M. (2006). *Translation and Conflict: A Narrative Account*. Routledge.
2. Gile, D. (2009). *Basic Concepts and Models for Interpreter and Translator Training*. John Benjamins Publishing Company.

3. Gottlieb, H. (1994). Subtitling: A New University Discipline. In: Translation Studies: An Interdisciplinary Approach. Routledge.
4. Karamitroglou, F. (1998). Audiovisual Translation: A New Paradigm. In: Translation Studies: A Reader. Routledge.
5. Díaz Cintas, J., & Remael, A. (2007). Audiovisual Translation: Subtitling. Routledge.
6. Chiaro, D. (2009). Translation, Humour and the Media: A New Approach to Audiovisual Translation. In: Translation Studies: An Interdisciplinary Approach. Routledge.
7. Venuti, L. (2012). The Translation Studies Reader. Routledge.